

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕНСІЙНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ: «ВНПФ ЛАУРУС ЧИ УКРЕКСІМБАНК?»**

Спеціальності: 072 Фінанси, банківська
справа та страхування

Михальова Дар'я Романівна

Керівник: Шпортюк В.Г.
кандидат фізико-математичних наук,
доцент

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____
« _____ » _____ 2022 р.

Київ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІНСТРУМЕНТИ ПЕНСІЙНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Загальні поняття пенсійної системи.....	6
1.2. Види недержавного пенсійного забезпечення.....	8
1.3. Міжнародний досвід пенсійної інвестиційної діяльності.....	14
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ.....	19
2.1. Пенсійна система України.....	19
2.2. Діяльність недержавних пенсійних фондів України.....	23
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕНСІЙНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	31
3.1. Оптимізація стратегії пенсійного накопичення на прикладі інструментів пенсійного інвестування ВВПФ Лаурус та Укрексімбанку...	31
3.2. Рекомендації оптимізації пенсійної діяльності фізичної особи в Україні.....	49
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. Накопичення коштів з метою їхнього подальшого використання у пенсійному віці є довготривалим процесом. Його результат впливає на рівень фінансового добробуту людини у майбутньому, тому оптимальність вибору методу накопичення коштів потребує детального дослідження.

Наявна тенденція до збільшення кількості пенсіонерів та недостатнє зростання кількості людей працездатного віку призводить до скорочення коштів у Пенсійному фонді. Це унеможлиблює виплату державою достатніх коштів для проживання пенсіонерам та створює необхідність для самостійного накопичення коштів на старість громадянам. Через це виникає потреба у дослідженні теми оптимізації пенсійної інвестиційної діяльності для визначення оптимального методу накопичення коштів для майбутніх пенсійних виплат.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є аналіз сучасних видів пенсійної інвестиційної діяльності та виявлення оптимального методу накопичення коштів. Відповідно до мети було сформульовано та вирішено наступні задачі:

- дослідити загальні поняття пенсійної системи;
- визначити види недержавного пенсійного забезпечення;
- дослідити світовий досвід недержавного пенсійного інвестування;
- охарактеризувати пенсійну систему України;
- дослідити діяльність недержавних пенсійних фондів України;
- визначити шляхи оптимізації стратегії пенсійного накопичення;

- сформулювати рекомендації щодо оптимізації пенсійного інвестування фізичних осіб в Україні.

Об'єкт дослідження. Сучасні системи недержавного пенсійного інвестування.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є методи пенсійного інвестування та їхня оптимізація.

Методи дослідження. У даній роботі було використано наступні методи дослідження: системний підхід у дослідженні пенсійних систем, аналітичний метод при створенні рекомендацій щодо оптимізації пенсійного інвестування, порівняльний при аналізі досліджуваних установ, табличний та графічний для візуалізації даних.

Інформаційну базу дослідження становили закони України, які регулюють питання пенсійного забезпечення громадян та бюджет країни, статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики, Міністерства економіки України, наукові роботи вітчизняних науковців з питань недержавного пенсійного забезпечення та ресурси мережі Інтернет.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі роботи визначені загальні поняття пенсійних систем, їхні різновиди, види недержавного пенсійного забезпечення, а також розглянуто міжнародну практику застосування різних систем недержавного пенсійного інвестування.

Другий розділ було присвячено українській практиці пенсійного забезпечення. Визначено особливості української пенсійної системи, досліджено діяльність вітчизняних недержавних пенсійних фондів та умови для їхнього розвитку.

Третій розділ роботи висвітлює стратегії накопичення коштів для пенсійних виплат у майбутньому. У ньому було проаналізовано діяльність

ВНПФ Лаурус та Укрексімбанку, результативність вкладень у них. Сформульовано рекомендації для недержавної пенсійної діяльності у розрізі статей та віку фізичних осіб України.

РОЗДІЛ 1

ІНСТРУМЕНТИ ПЕНСІЙНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Загальні поняття пенсійної системи

Пенсійна система є широким поняттям, яке охоплює соціальний захист незахищених верств населення, з метою їхньої фінансової підтримки, яке регулюється правовими нормами. Пенсіонерам, за настанням певного віку, держава має надавати фінансову підтримку, оскільки зі збільшенням віку зменшується працездатність людини.

Основними цілями пенсійного забезпечення вважають:

- захист незахищених верств населення від умов бідності та від погіршення умов життя;
- забезпечення доходу у разі настання старості або припинення трудової діяльності;
- розподілення видатків на проживання впродовж життя [1].

Для досягнення цілей пенсійного забезпечення формулюють наступні завдання. Перш за все, це використати такий механізм перерозподілу коштів для працездатних громадян, щоб він міг ефективно забезпечити грошові виплати при досягненні пенсійного віку. Також важливо сформулювати механізми фінансування пенсійних виплат [2].

До суб'єктів системи пенсійного забезпечення зараховують фізичних осіб, працедавців, різноманітні пенсійні фонди, організації страхового сектору, банки, державні наглядові органи тощо [2]. У різних країнах світу пенсійне забезпечення реалізується різними суб'єктами:

- державне соціальне забезпечення;
- особисте добровільне пенсійне страхування;
- обов'язкове соціальне страхування;

- накопичувальні пенсійні програми;
- пенсійні плани з установленими розмірами внесків чи допомоги [1].

Незалежно від суб'єкта, який здійснює пенсійне забезпечення, саме пенсійне забезпечення за віком має такі ознаки:

- а) здійснюється при досягненні певного віку;
- б) надається регулярно, за встановленими термінами та у грошовій формі;
- в) розмір пенсійного забезпечення залежить від обсягів заробітної плати, від вислуги років і термінів страхового стажу;
- г) фінансується за рахунок спеціальних фондів або з Державного бюджету;
- г) перелік осіб, які мають право на пенсійне забезпечення, є чітко визначений законодавством;
- д) пенсійне забезпечення здійснюється з метою задовольнити життєво необхідні потреби осіб, які втратили свої основні джерела доходів;
- е) здійснюється перерозподіл доходів від працюючого населення до пенсіонерів [1].

Дані стратегії мають свої особливості:

- солідарна характеризується тим, що працездатне населення утримує пенсіонерів;
- накопичувальна стратегія характеризується тим, що існують різноманітні накопичувальні програми пенсій (можуть бути державними, приватними або корпоративними), і за рахунок цих програм створюється майбутнє пенсійне забезпечення особи. У такому випадку пенсійні заощадження є приватною власністю громадянина;

- змішана стратегія характеризується тим, що об'єднує у собі складові солідарної та накопичувальної стратегій [2].

Залежно від обраного виду системи пенсійного забезпечення, різні фактори будуть грати ключову роль у формуванні пенсійних виплат. Якщо говорити про солідарну систему, то на розмір пенсійних виплат будуть впливати такі фактори, як мінімальний робочий стаж, розмір заробітних плат, пенсійний вік, пенсійна формула, мінімальний та максимальний розміри пенсійних виплат, наявні надбавки, оподаткування та індексація, достроковість або відкладення виходу на пенсію [2].

У випадку з накопичувальною системою, основними факторами впливу є мінімальний термін накопичень, дохідність пенсійних активів, мінімальна та максимальна сума на пенсійному депозиті, актуарні обрахунки, оподаткування та пенсійний вік, умови, на яких пенсійний рахунок поповнюється, середня тривалість життя залежно від статі, строки накопичень та розмір заробітної плати, відсоткові ставки [2].

Однак, найчастіше зустрічається саме змішана стратегія пенсійного забезпечення, яка об'єднує ознаки солідарної та накопичувальної стратегій пенсійного забезпечення.

1.2. Види недержавного пенсійного забезпечення

Рушієм недержавного пенсійного забезпечення виступає необхідність в створенні додаткового фонду працівника, з якого він отримуватиме додаткові пенсійні виплати. Цей фонд формується на добровільних внесках самого громадянина. Стратегію накопичення коштів для майбутніх виплат вони обирають самостійно.

При самостійному відкладанні коштів готівкою, до моменту виходу на пенсію, накопичення втраять свою вартість через інфляцію. Щоб не допустити знецінення відкладених коштів, існує декілька видів пенсійного

інвестування. За їх рахунок вкладник матиме змогу зберегти та примножити вартість вкладених грошей.

Найдоступнішим варіантом захисту від знецінення коштів є вкладання їх на депозит у комерційний банк. У договорі встановлюється депозитна ставка доходу від вкладу – процентна ставка, яку банк зобов'язаний виплатити вкладникам. Розмір цієї ставки встановлюється в залежності від чотирьох основних факторів. До них належать:

- період дії депозиту;
- розмір вкладень;
- валюта вкладень;
- допоміжні дії з інвестиціями [3].

Сама ставка варіюється від умов депозиту. На її рівень впливає можливість дострокового розірвання угоди та виведення коштів, тип вкладника (фізична чи юридична особа) та порядок виплат компенсації.

Даний вид інвестування є низькоризиковим, адже рівень прибутковості зазначено у договорі, і банк зобов'язаний виплатити відсотки за депозитом, які були вказані при його укладенні. Також це можливість точно розрахувати суму отриманих у майбутньому коштів.

Наступним способом накопичення коштів для пенсійних виплат є вкладення коштів у недержавний пенсійний фонд (НПФ). Такі організації мають за мету створення фонду працівника, з якого він отримуватиме пенсію додатково до державної. В основному виплати з такого фонду перевищують державні пенсійні виплати.

Недержавні пенсійні фонди працюють за наступним принципом. Клієнт впродовж встановленого періоду вносить певну суму коштів на рахунок НПФ. Внески є добровільними. НПФ користується послугами інвестиційного фонду, через який створює інвестиційний портфель. Оскільки створенням портфеля займаються професіонали, то вкладені кошти гарантовано приносять дохід.

На момент завершення терміну накопичення коштів на рахунку клієнта знаходиться сума, яка в декілька більша, ніж та, яку вкладав сам клієнт. Чим довше клієнт користується послугами НПФ, тим більшою стає різниця між вкладеннями та отриманим прибутком від інвестування коштів клієнта.

По завершенню терміну накопичення клієнтові пропонують варіанти, як він може отримувати пенсію: забрати всю суму одразу чи отримувати періодичні виплати. Періодичність виплат також може варіюватися: місячні, квартальні, піврічні, річні.

У недержавні пенсійні фонди на рахунок клієнта вклад можуть робити і його родичі. При цьому накопичена сума зберігається за самим клієнтом і виплачується пізніше саме йому.

Наступним способом накопичення коштів до пенсійного віку є страхування життя. Процес накопичення коштів відбувається подібно до варіанту з недержавними пенсійними фондами. Проте у цих компаніях клієнт отримує інший пакет послуг.

При страхуванні життя компанія турбується за можливість людини проживати комфортне життя, розуміючи, що є ймовірність настання проблемних ситуацій, пов'язаних зі станом здоров'я людини. Якщо клієнт під час користування пакетом послуг страхової компанії отримує проблеми зі здоров'ям, компанія зобов'язана за угодою виплатити клієнтові певну суму коштів. Залежно від категорії хвороби чи рівня каліцтва розраховується сума, яка виплачується клієнтові на безповоротній основі.

Такі компанії також пропонують клієнтові створювати альтернативне пенсійне забезпечення. У таких пакетах зазначено, що виплати настають або за умови дожиття до моменту завершення терміну дії, вказаного у договорі, або за умови настання страхового випадку. В залежності від правил компанії страховими випадками можуть бути наступні ситуації:

смерть клієнта за певних обставин, діагностування хвороб з визначеного переліку, отримання статусу непрацездатної особи тощо.

Перевагами накопичення коштів за рахунок вкладів до страхових компаній є:

- можливість внесків до рахунку у будь-якій валюті: гривня та інші;
- можливість забрати всю суму по завершенню дії договору зі страховою компанією;
- неможливість банкрутства страховою компанією, адже поширеною практика є їхнє об'єднання та поглинання більшими;
- можливість вказати спадкоємця, який отримає накопичені кошти по факту смерті вкладника, не обов'язково родича;
- при настанні смерті до кінця терміну дії договору, спадкоємці матимуть змогу отримати гарантовану страхову суму;
- можливість змінення умов поповнення страхового рахунку за наявності фінансової неспроможності робити внески [4].

Проте страхування має і низку недоліків, які перераховано нижче:

- низький рівень прибутковості, спровокований невисоким попитом на використання даної послуги в Україні;
- ймовірність знецінення коштів за умов, що в країні матиме місце високий рівень інфляції, а дохідність страхової компанії не буде її перевищувати;
- повернути назад вкладені кошти у ситуації, коли необхідно забрати кошти зі страхового рахунку до завершення терміну дії договору, не завжди буде можливим через відповідні умови страхових компаній;
- можливість страхової компанії залишити частину отриманого доходу вкладника на власних рахунках [4].

Наступним різновидом створення заощаджень є довгострокове інвестування на фондових ринках. Більшість громадян не знають, як правильно оцінювати цінні папери та дорогоцінні метали, щоб коректно скласти інвестиційний портфель. Для цього вони можуть звернутися до установ, у яких кошти фізичних осіб інвестують досвідчені фахівці.

Такі установи займаються брокерською діяльністю, тобто стають представниками клієнтів на біржах та діють на ринку за дорученням. Брокерські послуги надають як окремі інвестиційні компанії, так і комерційні банки.

Брокерські компанії можуть надавати вибір клієнтам: вкладати у конкретний вид активів (наприклад, робити вклад в акції європейських компаній) або поєднання різних видів активів (наприклад, вкладати і в акції компанії, і у державні облігації). Таким чином клієнт може самостійно обирати напрям складання свого портфеля, а роботу над його наповненням на себе бере компанія.

За надані послуги брокери забирають певну суму від прибутку, як оплату своєї діяльності. В залежності від компанії та умов договору, це може бути стала сума за зазначений період або, як найчастіше це буває, сталий відсоток від прибутку.

Також вкладнику необхідно розуміти, що прибутковість цінних паперів може значно перевищувати рівень прибутку від вкладів коштів на депозити. Проте дана інвестиційна стратегія має в рази вищий рівень ризиковості, що і винагороджується високим рівнем прибутковості.

Незважаючи на можливість фізичних осіб ставати акціонерами, мінімальна сума для входу на ринок дуже часто є високою для пересічного громадянина. Тому для розгляду такого варіанту накопичення на пенсію, необхідно спочатку накопичити капітал для входу на ринок.

Можливість купувати дорогоцінні метали створює додатковий вид інвестування. В Україні є законна можливість купівлі чотирьох видів дорогоцінних металів:

- золота;
- срібла;
- платини;
- паладію.

Даний метод накопичення коштів є виключно довгостроковим, проте для пенсійного інвестування це є хорошою перспективою. Ще однією перевагою є те, що ціна на дорогоцінні метали збільшується при зменшенні цін на інші види активів.

Серед недоліків цього методу є те, що можливість придбати дорогоцінні метали є невисокою, адже обслуговують діяльність із ними обмежене коло банків. Також при купівлі злитків є високий ризик їхнього пошкодження, що автоматично знижує їхню вартість [4].

Ще одним цінним папером, доступ до купівлі та продажу якого уможливлують дилери, є облігації внутрішніх державних позик (ОВДП). Облігації внутрішніх державних позик є державними цінними паперами, які можуть випускатися виключно на внутрішньому фондовому ринку країни. За цим договором між державою та вкладником, перша має зобов'язання виплатити вкладену суму та відсоток від цієї суми як дохід вкладникові [5].

Вкладник може скористатись послугами банків, які мають ліцензію на дилерську та брокерську діяльність, щоб мати змогу вкластися в ОВДП за їх посередництвом. Так само як і з іншими цінними паперами, для проведення операцій на ринку необхідно мати зазначену банком мінімальну суму коштів.

В залежності від банку, мінімальна сума, яка потребується для купівлі облігацій фізичною особою, може варіюватися. Також різні банки можуть відраховувати різний відсоток за користування їхніми послугами.

Купівля нерухомості також є інвестицією, яка у майбутньому може принести вигоду при її здачі в оренду або перепродажі. Дана покупка вже потребує наявності попередньо накопичених вільних коштів. Важливим є ретельний підбір забудовника при купівлі приміщення на етапі будівництва [4].

Отже, методів інвестування є достатньо для розгляду альтернативних варіантів накопичення коштів для майбутніх пенсійних виплат. Кожен має свою прибутковість, проте не завжди є легкодоступним. Найменш ризиковим та легким способом є вкладення коштів на депозит. Більш прибутковим, проте не для всіх відомим є вкладення в НПФ. Вигідним, проте важкодоступним є ОВДП.

1.3. Міжнародний досвід пенсійної інвестиційної діяльності

Вивчення світового та вітчизняного досвіду пенсійних інвестиційних практик дозволяє проаналізувати переваги та недоліки різних методів накопичення, а також виявити найбільш оптимальні з них.

Кожна країна створює самостійну систему пенсійного забезпечення громадян, яка базується на внутрішніх споживачів, громадян. Отже, ці системи мають бути зручними та вигідними для власного ринку, що спричиняє різниці між пенсійними системами, які застосовуються у світі. Основою більшості систем є основа з трьох видів: солідарна, накопичувальна та змішана [6].

Особливістю американської пенсійної системи є те, що вона базується саме на індивідуальному пенсійному страхуванні громадян: для них функціонують державні та приватні пенсійні програми, які базуються

на накопичувальній стратегії, таким чином реалізуючи свою соціальну та інвестиційну функцію.

Якщо аналізувати розподільну пенсійну систему у США, яка функціонує на державному рівні та є обов'язковою до виконання, то таку систему можна назвати обміном між різними поколіннями громадян, що означає, що працездатне населення забезпечує пенсіонерів. Державна розподільна система має на меті забезпечення гарантованих пенсійних виплат громадянам. До прикладу, Загальна федеральна програма, яка є найбільшою державною пенсійною системою США, побудована як розподільна система й охоплює більшість населення, що працює у приватному секторі [6].

Розподільну систему фінансують як працівники, так і працедавці. Кожні з них сплачують за громадянина по 7,65% від доходу. Тобто всього на рахунок громадянина сплачується 15,3%. Ці гроші йдуть на державні пенсійні виплати та медичне забезпечення для літніх людей.

При вкладенні коштів на рахунок приватних пенсійних фондів вкладник не має змоги використати їх раніше, ніж при виході на пенсію. За дострокове зняття накопичень у розмірі більше 2 тисяч доларів стягується пеня. Такі вкладення зазвичай і формують більшу частину пенсії, оскільки впродовж багатьох років зберігаються під відсотком [7].

Державою пропонуються також накопичувальні пенсійні програми. Вони створені для пенсійного забезпечення урядовців та працівників місцевих органів влади. Більшу частку внесків складають виплати з Федерального уряду та результати інвестиційної діяльності фонду. Для решти громадян у добровільному порядку можливе самостійне накопичення коштів у приватних накопичувальних пенсійних програмах [6].

Діяльність накопичувальних пенсійних систем є вкрай важливою для стабілізації економіки США, оскільки вони утворюють найбільше джерело

довгострокових інвестицій в економіку Америки. У таблиці 1.1 продемонстровано обсяг загальних активів пенсійних фондів США та їхнє відношення до ВВП країни. За даними розрахунками видно, що активи пенсійних фондів стабільно вищі за рівень ВВП країни. У 2019 та 2020 роках відношення було у більше, ніж 1,5 раза. Це спричинено швидшим ростом активів фондів у порівнянні зі зростанням у 2019 році та спадом у 2020 році обсягів ВВП.

Таблиця 1.1 Відношення загальних активів пенсійних фондів США до ВВП США

Рік	Загальні активи пенсійних фондів США, млрд дол	ВВП США, млрд дол	Частка активів пенсійних фондів до ВВП, %
2010	17935,9	15049	119,2
2011	18096,2	15599,7	116,0
2012	19936,1	16254	122,7
2013	22734,4	16843,2	135,0
2014	23935,6	17550,7	136,4
2015	23981,3	18206	131,7
2016	25287,6	18695,1	135,3
2017	28747,1	19479,6	147,6
2018	27680,5	20527,2	134,8
2019	32057,5	21372,6	150,0
2020	35491,2	20893,7	169,9

Джерело: складено автором на основі даних [8, 9].

Згідно з Глобальним пенсійним індексом Mercer CFA Institute 2020 року, найкращими пенсійними системами світу вважають пенсійні системи Нідерландів, Данії та Ізраїлю. Індекс, за яким оцінювали країни, може коливатись від 0 до 100 балів: чим вищий бал, тим кращою вважається пенсійна система [10].

У 2020 році Нідерланди втретє поспіль посіли перше місце у рейтингу з балом 82,6. Пенсійна система Нідерландів характеризується

фіксованою державною пенсією і напів обов'язковою професійною пенсією, що пов'язана з заробітками та виробничими угодами. Переважна більшість працюючого населення у Нідерландах є частиною таких галузевих планів з визначеними виплатами. Для того, щоб покращити значення індексу якості пенсійної системи Нідерландів, розробники індексу рекомендують збільшити заощадження домогосподарств, зменшити їхній борг та збільшити залучення старших робітників до робочої сили через збільшення середньої тривалості життя [10].

Данія, яка посіла друге місце у рейтингу з балом 81,4, має державну базову пенсійну схему, а також додаткові пенсійні виплати, що залежать від доходів, повністю забезпечений план з визначеними внесками й обов'язкові професійні схеми пенсійних заощаджень. Пенсійній системі Данії, для покращення рейтингу, рекомендують збільшити заощадження домогосподарств та зменшити їх борг та збільшити залучення старших робітників до робочої сили через збільшення середньої тривалості життя [10].

Ізраїль, що посів третє місце зі значенням індексу 74,7 бала, має пенсійну систему, яка складається з загальної державної пенсії та з приватних пенсій з обов'язковими внесками працівників та працедавців. Переважно, ануїтети виплачуються з недержавної пенсійної системи. Для покращення індексу якості пенсійної системи Ізраїлю рекомендують збільшити частку активів, які зберігаються у приватних пенсійних фондах, таким чином зменшивши залежність від державної системи; зменшити рівень державного боргу у процентах до ВВП; також забезпечити захист від шахрайства для тих громадян, які вкладаються у приватні пенсійні фонди [10].

Отже, пенсійні системи різних країн засновані на різних засадах. Проте більшість мають спільні риси у вигляді державної соціальної підтримки та можливості створення добровільних накопичень. Помітною

ресою розвинутих пенсійних систем є те, що в них працюють обов'язкові індивідуальні накопичення через державні або приватні фонди. Також увагу привертають результати активної пенсійної інвестиційної діяльності, які окрім забезпечення гідного рівня життя в старості також підтримують теперішній стан економіки країни.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Пенсійна система України

В Україні питання пенсійної системи регулюється низкою законів. До них відносяться Закони України “Про пенсійне забезпечення”, “Про недержавне пенсійне забезпечення”, “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та інші.

Як і в більшості інших країн світу, українська пенсійна система має три рівні:

1. Солідарна система – соціальний захист громадян та забезпечення можливості пенсіонерам закривати основні життєві потреби.
2. Накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування – окреме від солідарної системи додаткове накопичення коштів в обов’язковому порядку працівниками на спеціальні особові рахунки.
3. Добровільне недержавне пенсійне забезпечення – накопичення коштів за власним бажанням у недержавних установах [11].

Перший рівень є загальнообов’язковим державним пенсійним забезпеченням, яке регулюється відповідним Законом України “Про загальнообов’язкове державне забезпечення”. Його діяльність в першу чергу базується на принципі солідарності. Тобто виплати пенсіонерам відбуваються за рахунок сплачених податків теперішнього працюючого покоління [13].

З початку 2018 року в Україні отримувати пенсію за віком мають право особи, які досягли 60-річного віку, незалежно від статті. До 2035 року триває програма по збільшенню тривалості страхового стажу.

Щорічно він стає на 1 рік більшим, кінцевою метою є отримання 35-річної планки [13].

Щодо пенсійного віку існують певні виключення, які стосуються роботи зі шкідливими та важкими умовами праці. Наприклад, якщо чоловік працював мінімум 25 років, і 10 років з них – на роботах зі шкідливими та особливо важкими робочими умовами, то він має право отримувати пенсію за віком вже з 50 років. Якщо жінка працювала мінімум 20 років, з них 7 з половиною років на роботах зі шкідливими та особливо важкими робочими умовами, то отримувати пенсію за віком (враховуючи дату народження та особливості робочих умов) жінка може починаючи з віку 45 років [14].

В українських реаліях дана солідарна державних пенсій не може впоратись із пенсійним навантаженням. Що видно з рівня середньої пенсії. Станом на перше квітня 2022 року цей рівень становив 4370 грн. Дане число є меншим за мінімальну заробітну плату (6500 грн).

Також важливо зазначити, що трохи більше 40% пенсіонерів отримують ще менші виплати: у діапазоні 2001-3000 гривень [15]. Тобто майже половина пенсіонерів отримують виплати близькі до прожиткового мінімуму (2393 грн) [16].

Згідно з результатами соціологічних досліджень, наявна пенсійна система не влаштовує більшу частину українців. Це спричинено наслідками фінансової кризи 2008 року, відповідно, економічним спадом, зниженням можливостей сплачувати пенсійні внески та підвищенням пенсійного віку. В Україні пенсійне забезпечення є основою соціального захисту населення, адже велику частку населення складають саме пенсіонери [17].

Розмір пенсії за віком призначається як 55 відсотків заробітку, водночас не нижче мінімального розміру пенсії (це мінімальний споживчий бюджет або межа малозабезпеченості у часи кризи) і не вище

трьох (в окремих випадках – чотирьох) мінімальних пенсій за віком [15]. Такі пенсійні виплати складно назвати такими, які можуть забезпечити адекватний рівень життя громадян пенсійного віку.

Робота солідарної системи в Україні має низку недоліків. До них відносяться наступні:

- відсутність індивідуальних рахунків громадян у Пенсійному фонді;
- єдина схема пенсійних внесків;
- неефективне управління коштами Пенсійним фондом;
- не спадковість пенсійних накопичень;
- незахищеність внесених коштів від інфляції [12].

Солідарна система не передбачає отримання пенсії згідно з сумою внесків за весь час роботи. Пенсійний фонд лише веде облік внесених коштів самим громадянином та його роботодавцями. Сама пенсія нараховується відповідно до встановлених державою сум на момент виплати. Також солідарна система не дає можливості людям з різним рівнем доходу обирати різні схеми накопичення на державну пенсію.

На відміну від недержавних пенсійних фондів, Пенсійний фонд України не веде активної інвестиційної діяльності. Однак за її рахунок можна було б збільшувати обсяг активів і захищати вкладення від негативного впливу інфляції.

Також недоліком солідарної системи є те, що внески громадянина після його смерті розподіляються на інших пенсіонерів. Немає можливості передати у спадок виплати до повного обсягу вкладів померлого.

Дані недоліки призвели до того, що Пенсійний фонд вже впродовж тривалого часу має дефіцит коштів для виплат пенсій. Цей дефіцит покривається видатками з державного бюджету. Наприклад, за 2021 рік дефіцит Пенсійного фонду України склав 9,1 мільярдів гривень [18].

У зв'язку з неспроможністю державної пенсійної системи забезпечення забезпечувати громадянам гідні пенсійні виплати для підтримки адекватного рівня життя після 60 років, у 2021 році було висунуто для розгляду проєкт пенсійної реформи. Він передбачає застосування другого рівня пенсійної системи з 2023 року [19].

За цими змінами стоятиме активація другого рівня пенсійної системи: загальнообов'язкового накопичення коштів за рахунок державного пенсійного страхування. Під нововведення підпадають працюючі особи віком до 55 років. Ті, кому до пенсії залишилось менше 5 років продовжать отримувати пенсію за солідарною системою пенсійних виплат. Новим буде те, що частина коштів з Пенсійного фонду буде перенаправлятися на Державний накопичувальний фонд на індивідуальні рахунки кожного платника ЄСВ.

Внески для накопичення пенсії на другому рівні пенсійної системи плануються на рівні 1% від доходів громадянина. Для не створення додаткового фінансового навантаження на платників податку, цей відсоток буде отримано за рахунок зменшення ЄСВ на відповідний показник.

До кінця 2025 року внески до єдиного Державного накопичувального фонду не можна буде виводити. Проте з 2026 року планується надання дозволу на переведення цих коштів у недержавні пенсійні фонди [19].

Останній рівень запрацював в Україні у 2004 році. Тоді було прийнято Закон “Про недержавне пенсійне забезпечення”. Відтоді даний варіант заощадження коштів для своєї пенсії став доступним, проте серед наших співвітчизників він і досі лишається не популярним.

До третього відносяться законні методи накопичення коштів у добровільно порядку. Головним чином діяльність цього рівня пенсійної системи полягає у діяльності недержавних пенсійних фондів.

2.2. Діяльність недержавних пенсійних фондів України

В Україні діяльність недержавних пенсійних фондів регулює Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”. Для того, щоб недержавне пенсійне забезпечення реалізувалося ефективно та враховувало права всіх учасників процесу, у його основі лежать наступні принципи:

- зацікавленість вкладників у такому забезпеченні;
- чітке законодавче формулювання умов пенсійного забезпечення;
- пенсійні фонди створюються добровільно – чи то юридичними, чи фізичними особами, чи їх об’єднаннями;
- фізичні особи беруть участь добровільно загалом у системі недержавного пенсійного забезпечення та у виборі конкретного виду пенсійних виплат;
- працедавець добровільно приймає рішення про те, щоб здійснювати пенсійні внески на рахунок своїх підлеглих у систему недержавного пенсійного забезпечення;
- працедавець економічно зацікавлений здійснювати такі внески на рахунок працівників;
- роботодавець не може безпричинно відмовити в оплаті пенсійних внесків, якщо такий процес забезпечення вже був початий;
- учасники пенсійного фонду, що беруть участь в одному й тому самому процесі пенсійного забезпечення, є рівноправними між собою;
- необхідність відокремити активи пенсійного фонду та активи інших суб’єктів недержавного пенсійного забезпечення, щоб уникнути банкрутство пенсійного фонду;

- формування розмірів пенсійних виплат залежить від тієї суми коштів, яка знаходиться на особистому пенсійному рахунку вкладника;
- пенсійні вкладення мають використовуватись ефективно та з конкретною ціллю;
- вкладники мають бути забезпечені можливістю реалізації прав, які зазначені у Законі;
- держава регулює тарифи на послуги у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- держава регулює та наглядає за діяльністю у процесі пенсійного забезпечення;
- суб'єкти процесу недержавного пенсійного забезпечення несуть відповідальність за порушення норм даного процесу [20].

Робота НПФ базується на соціальному забезпеченні громадян за рахунок прибуткової інвестиційної діяльності за рахунок коштів вкладників. Прибутковість в першу чергу має перекривати рівень інфляції для збереження поточної вартості коштів у майбутньому. Додатковий дохід у вигляді прибутковості інвестицій зверх рівня інфляції допомагає накопичувати додаткові кошти для виплат пенсій та підвищує привабливість інвесторам.

Від 1 липня 2020 року регулятором НПФ стала Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Раніше цю роль виконувала Нацкомфінпослуг до її розформування.

Українське законодавство дає дозвіл на створення недержавних пенсійних фондів наступних видів: відкритий, корпоративний та професійний. Кожен з них має свої особливості функціонування, пов'язані зі складом учасників.

Відкритий пенсійний фонд передбачає, що його учасниками в першу чергу є фізичні особи, які на добровільній основі вирішили розпочати самостійне пенсійне накопичення коштів. Також учасниками можуть бути і юридичні особи, які планують вносити внески на рахунки своїх працівників як метод створення їм пенсійних заощаджень.

Корпоративний пенсійний фонд передбачає те, що його засновниками є юридичні особи-працедавці, які заснували фонд для внесення коштів на рахунки своїх працівників. До таких фондів долучитись можуть і інші юридичні особи-платники. Учасниками фонду стають вже фізичні особи, на чию користь робляться внески, тобто працівники компаній-засновників та платників.

Професійний пенсійний фонд створюють група юридичних або фізичних осіб, об'єднаних спільним видом діяльності. Засновником фонду може бути також профспілка. Відповідно учасниками такого фонду можуть стати виключно працівники відповідної сфери діяльності або професії [21].

Для забезпечення прозорості та ефективної діяльності недержавних пенсійних фондів законодавством зазначено, що діяльність НПФ має регулюватися трьома сторонами: адміністратором, компанією з управління активами та банком-зберігачем. Кожен з них має свою зону відповідальності та зобов'язання до виконання. Усі три сторони виконують функцію наглядачів один для одного.

Основні функції адміністратора полягають у:

- веденні індивідуального обліку активів вкладників;
- укладанні договорів;
- забезпеченні пенсійних виплат;
- створенні розпорядження до банку-зберігача щодо розрахунку за витратами фонду;
- проведенні рекламних та агентських послуг;

- ведення бухгалтерського обліку;
- складання та подання фінансових звітностей;
- сповіщення вкладників щодо умов довічних пенсійних виплат [20].

До його діяльності також входить задача зі щоденних розрахунків чистої вартості пенсійних активів, чистої вартості одиниці пенсійних внесків та надавати доступ до даного показника фонду на його сайті.

Компанія з управління активами (КУА) є ліцензованим професійним діячем ринку, який надає пенсійному фонду послуги з управління активами. До його діяльності належить обов'язкове дотримання угод фонду, на основі якого і здійснюється управління активами, щоденне звітування адміністраторові про вартість активів, які є у його розпорядженні.

Зберігачем фонду є банк, з яким укладається договір на розміщення активів фонду у ньому. Вимогами до обраного банку є:

- бути ліцензованим зберігачем активів недержавних пенсійних фондів;
- не бути пов'язаним із пенсійним фондом;
- не вести управління активами власного корпоративного НПФ;
- не бути кредитором пов'язаних з пенсійним фондом компаній;
- мати регулятивний капітал у розмірі 500 мільйонів гривень мінімум [20].

Зберігач має виконувати наступні обов'язки перед недержавним пенсійним фондом:

- відкриття та ведення рахунків фонду;
- діяльність щодо купівлі, обліку цінних паперів фонду;
- перевірка розрахованих показників фонду;
- виконання розпоряджень адміністратора фонду;

- виконання розпоряджень особи, яка веде управління активами фонду, згідно з затвердженою інвестиційною декларацією;
- зберігання копій документів щодо діяльності з цінними паперами;
- виконання розпоряджень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [20].

Повний контроль за веденням поточної діяльності фонду веде Рада пенсійного фонду. Вона складається з не менше, ніж 5 осіб. Рада займається контролем доцільності використання активів фонду, узгодженням інвестиційної декларації, укладанням договорів з адміністратором, КУА, банком-зберігачем та аудитором [20].

Активи недержавного пенсійного фонду не можуть бути розміщеними виключно в один вид інвестування. Відповідно до вимог чинного законодавства України до інвестиційного управління активами фондів застосовано низку обмежень. У таблиці 2.1 зазначені максимально можливий поріг інвестування в певний вид активів. До обмежень також включено умови щодо заборони створення пенсійних активів за рахунок кредитів та інших видів позик, надання майнових гарантій за рахунок активів фонду, проводити процеси купівлі, продажу та обміну з умовою зворотного викупу [20].

Таблиця 2.1 Обмеження інвестиційної діяльності з активами НПФ

Вид інвестиції	Обмеження
Розміщення активів фонду на: - банківські грошові депозитні рахунки; - ощадні сертифікати банків; - депозитні сертифікати банків	до 50 % загальних активів фонду
Інвестування у цінні папери одного емітента	до 5% загальних активів фонду
Інвестування в ОВДП	до 50% активів фонду

Продовження Таблиці 2.1

Вид інвестиції	Обмеження
Інвестування в облігації міжнародних фінансових організацій	до 50% загальних активів фонду
Інвестування у корпоративні облігації, емітентами яких є резиденти України	до 40% загальних активів фонду
Інвестувати в акції українських емітентів	до 40% загальних активів фонду
Інвестувати в акції українських емітентів, які не допущені до торгів на регульованому фондовому ринку	до 10% загальних активів фонду
Інвестувати у цінні папери іноземних емітентів	до 20% загальних активів фонду
Інвестування в іпотечні облігації	до 40% загальних активів фонду
Інвестування в об'єкти нерухомості	до 10% загальних активів фонду
Інвестування у банківські метали (купівля або відкриття депозитних рахунків у банківських металах)	до 10% загальних активів фонду
Інші види інвестування	до 5% загальних активів фонду
Розміщення активів фонду у зобов'язаннях однієї юридичної особи	до 10% загальних активів фонду
Розміщення активів фонду в облігації однієї міжнародної фінансової організації, що дислокуються на території України	до 20% загальних активів фонду
Тримання цінних паперів одного емітента	до 10% загальних активів фонду
Тримання облігацій, розміщених на території України	до 20% загальних активів фонду

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Введенні державою обмеження несуть захисну функцію для недержавних пенсійних фондів для стимуляції диверсифікації інвестиційного портфеля та зниження ризиковості отримання збиткового результату інвестування.

Діяльність недержавних пенсійних фондів є важливою для стимулювання розвитку економіки країни, адже вона формує великі обсяги довгострокових інвестицій та зменшує кількість незалучених до обігу коштів населення. Для українських підприємств це є можливістю залучення додаткових коштів для стимуляції розвитку виробництва, що також позитивно впливає на економіку країни.

Перевагами користування послугами недержавних пенсійних фондів можна віднести в першу чергу прибутковість вкладів. НПФ дотримуються помірної та консервативної стратегії інвестування, оскільки при підвищенні ризикованості інвестиційних активів, збільшується ймовірність недоотримання необхідного рівня прибутковості для покриття інфляції.

Також НПФ має позитивний вплив на розвиток соціальних пакетів, до яких додають пункт про пенсійне забезпечення. Це дає можливість для створення індивідуального пенсійного рахунку, внески до якого враховують вік, доходи та стаж роботи в компанії працівника. Такий підхід підвищує лояльність до працедавця.

Проте низька обізнаність населення України у сфері недержавного пенсійного забезпечення та недостатня розвиненість ринку капіталу створюють негативні умови для розвитку НПФ. Через низьку залученість громадян, діяльність НПФ є дорогою. Відкриті недержавні пенсійні фонди намагаються підняти рівень комісій за обслуговування до максимально можливого за законодавством 7%. Ефект масштабу міг би знизити даний відсоток, проте вкладниками у НПФ все ще є меншість громадян [22].

Отже, діяльність недержавних пенсійних фондів створює можливість законно накопичувати кошти для пенсійних виплат у майбутньому громадянами. Їхня діяльність спрямована на те, що вклади учасників фонду не втратили своєї вартості через негативний вплив інфляції. Додатково можливе збільшення обсягів накопичень за рахунок

прибуткової інвестиційної діяльності фонду. Для економіки країни НПФ можуть стати стимулюючим важелем при правильному підході до інвестування та підтримці вітчизняних підприємств.

РОЗДІЛ 3

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕНСІЙНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Оптимізація стратегії пенсійного накопичення на прикладі інструментів пенсійного інвестування ВНПФ Лаурус та Укрексімбанку

У сучасних реаліях покладатися виключно на державні виплати при виході на пенсію є ненадійним планом. Тому для забезпечення необхідного рівня фінансової стабільності у майбутньому громадяни звертаються до альтернативних методів накопичення коштів для пенсії.

В Україні існує три основні варіанти для самостійного накопичення коштів на майбутнє. До них відносяться вкладення коштів у недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та банківські установи. Методи накопичення у кожному випадку відрізняються, що дозволяє розглядати альтернативи при виборі методу заощадження.

Підбір варіанту накопичення коштів є індивідуальною процедурою, адже на результат впливають як теперішній фінансовий стан громадянина, так і його очікування щодо майбутніх пенсійних виплат. Наявні фінансові умови визначають, яку суму вкладник може виділяти на щомісячні або інші періодичні внески. Також важливими факторами є вік, у якому планується почати отримувати виплати, та скільки років від теперішнього часу є для заощадження. Важливою є і бажана сума виплат у майбутньому. Вона допомагає правильно розрахувати термін та суми внесків у період накопичення.

Враховуючи всі вищезазначені фактори, вкладник отримує відповіді на питання, чому потрібно не відкладати початок процесу накопичення та чи потрібно шукати варіанти, як збільшити суму теперішніх доходів.

Для наочності визначення найбільш оптимального методу накопичення використаємо пропоновані послуги Відкритого недержавного пенсійного фонду Лаурус та Укрексімбанку. Розглянемо їх детальніше.

У 2007 році Товариство з обмеженою відповідальністю “КУА ОЗОН” заснувало Відкритий недержавний пенсійний фонд “Лаурус” (надалі Лаурус). Даний фонд використовує збалансовану диверсифіковану інвестиційну стратегію. Це дозволяє вкладникам впевнено довіряти свої кошти, оскільки ризик їхнього неповернення є низьким [23]. На кінець 2020 року НПФ Лаурус обіймав 17 сходинку рейтингу ТОП-20 відкритих НПФ за активами на 31.12.2020 [24].

Адміністратором та Компанією з управління активами ВНПФ Лаурус виступає його засновник – ТОВ “КУА ОЗОН”. Зберігачем коштів фонду є АТ “Райфайзен Банк” [23]. Фонд пропонує три пенсійні схеми:

- Індивідуальна – для фізичних осіб, які планують робити внески за себе;
- Сімейна – для фізичних осіб, які планують робити внески за членів своєї сім’ї;
- Корпоративна – для юридичних осіб, які планують створити пенсійні рахунки для своїх працівників [23].

Структура активів Лаурус показує те, що фонд інвестує до 50% коштів вкладників у депозити, до 50% – в облігації внутрішніх державних послуг (ОВДП), до 20% – у муніципальні облігації та до 40% – в акції українських компаній [23].

Станом на кінець третього кварталу 2021 року загальна кількість учасників пенсійного фонду складала 872 особи, з яких вкладники фізичні особи – 346, а також 9 вкладників-юридичних осіб. Сума пенсійних внесків становила 7 744 691,40 грн, а пенсійних виплат – 348 940,88 грн. Також у звітному періоді сукупний прибуток від інвестиційної діяльності фонду склав 10 855 047,88 грн [25].

Станом на середину червня 2022 року вартість одиниці пенсійних активів фонду складала 4,87714 грн. Одиниця пенсійних активів фонду виступає внутрішнім показником системи, який визначає частку учасника у загальних активах фонду. Тобто вартість кожної одиниці вкладників становить майже 4,88 гривні. Від початку розміщення коштів у 2008 році зміни ціни становила 391,4% [23].

На графіку нижче (рисунок 3.1) показано динаміку вартості одиниці пенсійних активів Лаурус за 2022 рік. Видно різкий спад вартості на початку лютого, після чого різке підвищення і далі поступове зростання. Початок повномасштабного вторгнення наразі не спричиняє зниження вартості одиниці пенсійних активів фонду.

Рис. 3.1. — Динаміка вартості одиниці пенсійних активів Лаурус за 2022 рік.

Джерело: [23].

На діаграмі нижче (рисунок 3.2) продемонстрована структура інвестиційного портфеля Лаурус станом на середину червня 2022 року. Наразі фонд найбільше вклав коштів у державні облігації. Їхня частка у портфелі складає 46,94%. Наступними за обсягом є депозити та грошові кошти, частка яких становить 29,59%. У корпоративні облігації Лаурус вклав 13,27% активів, а в акції — 10,20%.

Рисунок 3.2 – Інвестиційний портфель Лаурус за класами активів.

Джерело: складено автором на основі даних [23].

Фонд інвестував кошти в акції компаній двох індустрій: машинобудування та споживча промисловість. Портфель акцій, у які інвестували Лаурус, складається з двох установ. 50% від усіх інвестицій в акції вкладено в акції ПАТ “Мотор Січ”, інші 50% – в акції ПАТ “МХП”.

У таблиці 3.1. показано структуру та частку цінних паперів у загальному балансі активів фонду станом на 30 квітня 2022 року [26]. Загальна номінальна вартість цінних паперів становить 11 665 725 грн. Загальна оцінна вартість цінних паперів становить 14 102 565,62 грн, що є 72,83% від вартості всіх активів фонду.

Частка ОВДП є найбільшою та є наближеною до максимальної межі вкляення у цей вид цінних паперів за чинним українським законодавством. Фактична частка складає 49,32%, коли верхня межа є 50% від інвестиційного портфеля. Оскільки ОВДП вважається найбільш прибутковим видом інвестицій, то вибір Лаурус на максимальне вклядення у нього є оптимальним.

Таблиця 3.1 Структура та частка цінних паперів у загальній балансовій вартості активів

Цінні папери	Кількість цінних паперів	Номінальна вартість 1 цінного папера, грн	Загальна номінальна вартість цінних паперів, грн	Загальна оцінна вартість цінних паперів, грн	Частка у загальній балансовій вартості активів фонду, %
Усього ОВДП	9136	-	9136000	9550054,01	49,32
ОВДП / 204150	6638	1000	6638000	7123950,16	36,79
ОВДП / 204572	718	1000	718000	753078,56	3,89
ОВДП / 207518	1075	1000	1075000	1006607,65	5,20
ОВДП / 222152	143	1000	143000	151577	0,78
ОВДП / 225668	562	1000	562000	514840,64	2,66
Усього акцій українських емітентів	5565	-	39725	1994542,58	10,3
ПАТ "МХП"	5350	2	10700	962542,58	4,97
ПАТ "Мотор Січ"	215	135	29025	1032000	5,33
Усього облігацій українських емітентів	1698	-	2490000	2557969,03	13,21
ПАТ "Укрпошта"	8	100000	800000	832913,82	4,30
ПАТ "Альфа-Банк"	715	1000	715000	722409,16	3,73
ТОВ "Нова пошта"	150	1000	150000	158759,97	0,82
ТОВ "Альфа-лізинг Україна"	825	1000	825000	843886,08	4,36
Усього цінних паперів	16399	-	11665725	14102565,62	72,83

Джерело: складено автором на основі [26].

Структура грошових коштів на розрахунковому рахунку та депозитних вкладах у банківських установах, а також їхня частка у загальній вартості активів, показана у таблиці 3.2. Загальна сума грошових коштів, що лежать на рахунках становить 5 084 857,15 грн, більша частина з яких лежать на депозитних рахунках у різних банках. Загальна частка коштів на рахунках та на депозитах в активах фонду складає 26,26%. Термін зберігання коштів на майже всіх депозитах припадає на останній квартал року.

Таблиця 3.2 Структура та частка грошових коштів на розрахунковому та депозитних рахунках у банківських установах

Банк	Вид рахунку	Сума грошових коштів, грн	Дохід за депозитом, %	Термін зберігання		Частка у загальній балансовій вартості активів, %
				Дата початку зберігання	Дата закінчення зберігання	
Райфайзен Банк Аваль	Поточний	15971,51				0,082
Альфа-Банк	Депозитний	1100000	10	28.09.2021	30.09.2022	5,681
ПУМБ	Депозитний	245000	7	13.10.2021	13.10.2022	1,265
Юнекс Банк	Депозитний	1798000	8,5	29.10.2021	29.10.2022	9,286
Агропроспе ріс Банк	Депозитний	1850000	10	15.11.2021	21.11.2022	9,554
Альфа-Банк	Депозитний	75885,64	9	01.04.2022	17.12.2022	0,392
Усього	-	5084857,15	-	-	-	26,26

Джерело: складено автором на основі даних [26].

Структура активів фонду Лаурус, показана у таблиці 3.3, вказує на те, що окрім інвестування в цінні папери та вкладення на депозити та розрахункові банківські рахунки, фонд має активи у вигляді дебіторської заборгованості. Проте вони складають менше відсотка від усіх активів. Усього активів фонду 19 363 244,34 грн.

Таблиця 3.3 Структура активів фонду Лаурус

Вид активів	Вартість, грн	Частка, %
Цінні папери	14102565,62	72,83
Грошові кошти на розрахункових рахунках та депозитних вкладах	5084857,15	26,26
Дебіторська заборгованість	175821,57	0,91
Усього	19363244,34	100,00

Джерело: складено автором на основі даних [26].

На сайті фонду Лаурус є пенсійний калькулятор, за допомогою якого можна підрахувати приблизну суму щомісячних пенсій з урахуванням того, скільки років планується накопичення коштів та яка щомісячна сума внесків буде. Для розрахунків береться показник у 15% річних прибутковості вкладів у фонд.

Наприклад, при вкладі по 1000 грн строком на 20 років при вказаному рівні прибутковості сума першої місячної пенсії становитиме 10 931 грн, а також накопичити всього 1 311 707 грн.

Також калькулятор має змогу розрахувати необхідні щомісячні внески з урахуванням терміну накопичення та бажаної суми місячної пенсії. Наприклад, якщо бажаний рівень пенсії складатиме 10 тисяч гривень, а термін накопичення буде 15 років при 15% прибутковості, то вкладнику необхідно виділяти щомісячно 2 208,19 грн щомісяця для поповнення власного пенсійного рахунку [27].

Варто зауважити, що розрахунки є приблизними, адже прибутковість інвестиційної діяльності фонду може змінюватись впродовж періоду накопичення. Проте дані розрахунки дозволяють зрозуміти, що накопичення коштів за допомогою НПФ є значно вигіднішим, ніж самостійне зберігання коштів.

ВНПФ Лаурус почав свою повноцінну діяльність у січні 2008 році. Того року фонд розмістив більше 98% коштів у банківських установах. На кінець року на депозитних вкладах були 98,5% усіх активів фонду. Депозитна ставка на 95,5% з них була 17% річних. На решті 4,5% коштів була 14%.

З 2009 року пенсійний фонд Лаурус почав інвестувати у цінні папери. Їхня частка в активах на кінець року складала 84%. Ще 15% було розміщено на депозитні рахунки, ставка по яким була 22% річних. Решта було вкладено в інші інвестиції.

Як зазначалось вище, в калькуляторі розрахунків Лаурус стоїть прибутковість на рівні 15%. Проте дані про прибутковість фонду, показані у таблиці 3.4, ставить під сумнів цей показник для розрахунків майбутніх пенсійних заощаджень. У порівняння поставлено рівень інфляції.

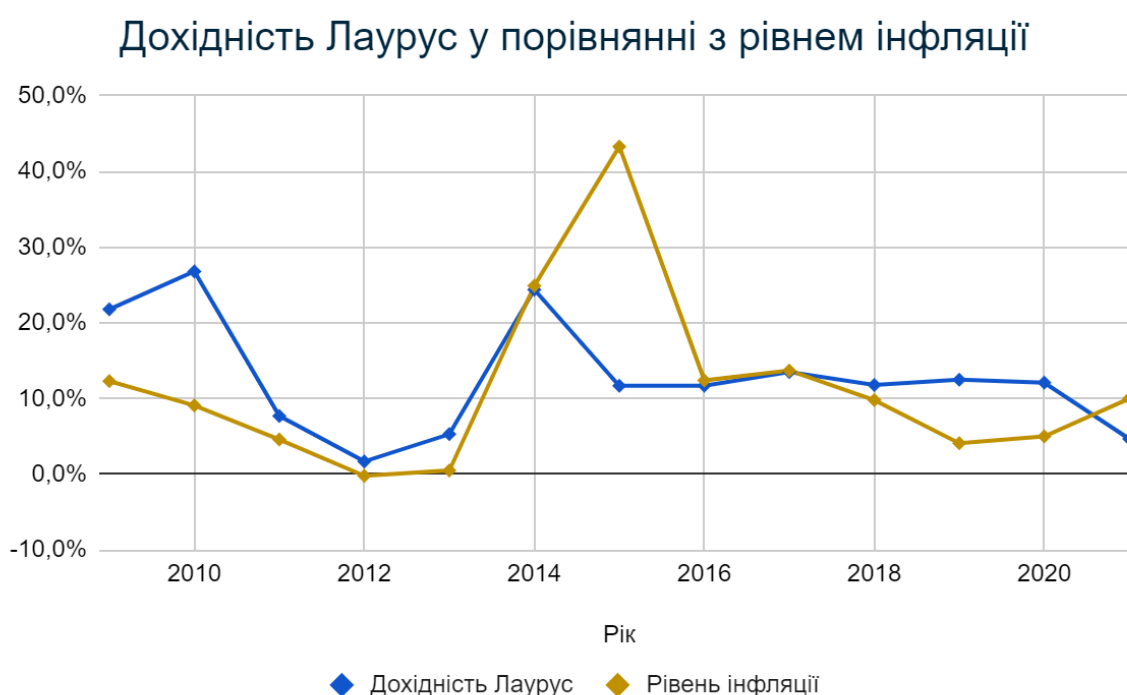
Таблиця 3.4 Порівняння рівня прибутковості НПФ Лаурус до інфляції, 2009 – 2021 роки

Рік	Дохідність Лаурус	Рівень інфляції	Відхилення
2009	21,8%	12,3%	9,5%
2010	26,8%	9,1%	17,7%
2011	7,7%	4,6%	3,1%
2012	1,7%	-0,2%	1,9%
2013	5,3%	0,5%	4,8%
2014	24,4%	24,9%	-0,5%
2015	11,7%	43,3%	-31,6%
2016	11,7%	12,4%	-0,7%
2017	13,5%	13,7%	-0,2%
2018	11,8%	9,8%	2,0%
2019	12,5%	4,1%	8,4%
2020	12,1%	5,0%	7,1%
2021	4,7%	10,0%	-5,3%

Джерело: складено автором на основі даних [28].

Для візуалізації різниці було створено діаграму на основі таблиці 3.4 (рисунок 3.3). З нього видно, що дохідність пенсійного фонду не кожного року перевищувала рівень інфляції. Так, у проміжку 2014-2017 рік дохідність була нижчою. Далі дохідність була приблизно на одному рівні впродовж трьох років, проте після 2020 різко впала, через що стала нижчою за річний рівень інфляції 2021 року.

Рисунок 3.3 – Дохідність Лаурус у порівнянні з рівнем інфляції, 2009-2021 роки

Джерело: складено автором на основі даних [табл. 3.4].

Сама дохідність активів фонду не досягала рівня 15% з 2015 року. Тому про коректність розрахунків на сайті фонду сказати важко. Якщо застосувати у розрахунках дохідність фонду, то можемо порахувати гіпотетичний максимальний рівень заощаджень у фонді за попередні роки. У таблиці 3.5 показані результати розрахунків, до яких включено розрахунок майбутньої вартості коштів з урахуванням інфляції.

Таблиця 3.5 Максимальне значення заощаджень у Лаурус та майбутня вартість вкладень, 2009-2021 роки

Рік	Сума щомісячних вкладів	Прибутковість активів фонду, %	Потенційна сума заощаджень	Інфляція, %	Майбутня вартість вкладень
2009	1000	21,80%	14616	12,3%	13476
2010	1000	26,80%	33749	9,1%	32304
2011	1000	7,70%	49272	4,6%	47715
2012	1000	1,70%	62313	-0,2%	60730
2013	1000	5,30%	78252	0,5%	76585
2014	1000	24,40%	112273	24,9%	110199
2015	1000	11,70%	138813	43,3%	136497
2016	1000	11,70%	168459	12,4%	165871
2017	1000	13,50%	204821	13,7%	201884
2018	1000	11,80%	242405	9,8%	239122
2019	1000	12,50%	286206	4,1%	282512
2020	1000	12,10%	334289	5,0%	330148
2021	1000	4,68%	362495	10,0%	358160

Джерело: складено автором на основі даних [28].

Максимально можливий прибуток за 13 років інвестування у НПФ Лаурус міг скласти 362 495 грн. При звичайному відкладанні вкладник за 13 років зміг би накопичити тільки 156 тисяч гривень. Проте сказати, що він заробив вдвічі більше, вклав гроші до недержавного пенсійного фонду, не можна, оскільки прибутковість активів усього фонду не обов'язково дорівнює прибутковості портфеля вкладника.

Також видно, що прибутковість активів фонду за 13 років могла зберегти кошти вкладників від знецінення, оскільки за весь час вартість коштів у НПФ була вищою за збільшену вартість коштів за рахунок інфляції.

Державний експортно-імпортний банку України було засновано у 1992 році. 100% акцій Акціонерного товариства “Укресімбанк” (далі Укресімбанк) належать державі. Станом на кінець 2021 року до складу банку входило Головний банк, 22 філії та 29 відділень [29].

Банк надає користувачам наступні послуги: кредитує, випускає та обслуговує платіжні картки, надає доступ до зберігання коштовностей та цінних паперів у індивідуальних сейфах. Також у клієнтів є можливість покласти кошти на депозит, отримати розрахунково-касове обслуговування та отримати послуги з на фондовому ринку.

Згідно з фінансовими результатами 2021 року отриманих з консолідованої звітності було складено таблицю 3.6. Баланс становив 192 093 532 тисячі гривень, що на 781 743 тисячі менше, ніж у 2020 році.

Таблиця 3.6 Структура балансу Укресімбанку за 2021 рік

	Кошти, тис грн		Відхилення	
	31.12.2021	31.12.2020	тис грн	%
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	42 882 371	49 912 943	(7 030 572)	-14%
Кредити клієнтам	69 334 862	48 608 320	20 726 542	43%
Інвестиційні цінні папери	66 195 840	88 726 654	(22 530 814)	-25%
Інші активи	13 680 459	5 627 358	8 053 101	143%
Усього активів	192 093 532	192 875 275	(781 743)	-0,4 %
Зобов'язання				
Заборгованість перед Національним банком України	21 367 229	16 008 768	5 358 461	33%
Заборгованість перед клієнтами	121 837 236	115 581 108	6 256 128	5%
Заборгованість перед кредитними установами	25 722 711	26 119 028	(396 316)	-2%
Емітовані єврооблігації	5 725 085	18 537 152	(12 812 067)	-69%

Продовження Таблиці 3.6

	Кошти, тис грн		Відхилення	
	31.12.2021	31.12.2020	тис грн	%
Субординований борг	3 605 597	4 341 176	(735 579)	-17%
Резерв під зобов'язання кредитного характеру	290 987	135 531	155 456	115%
Інші зобов'язання	1 091 942	1 803 616	(711 674)	-39%
Усього зобов'язань	179 640 787	182 526 379	(2 885 592)	-2%
Капітал				
Статутний капітал	45 570 041	45 570 041	-	0%
Результат від операцій з акціонерами	635 104	635 104	-	0%
Нерозподілений прибуток	(33 653 771)	(35 589 390)	2 935 619	-8%
Резервні та інші фонди банку	0	207 458	(207 458)	-100%
Інші резерви	(98 629)	525 683	(624 312)	-81%
Усього капітал	12 452 745	10 348 896	2 103 849	17%

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Бачимо від'ємну динаміку активів банку. Відчутними були структурні зрушення в активах. Помітним є зменшення суми інвестиційних паперів, де спостерігалось зменшення на 25%. Також зменшився й обсяг грошових коштів та їхніх еквівалентів на 7%. У свою чергу на 143% збільшились інші активи, скоріш за все дебіторська заборгованість фонду.

У зобов'язаннях спостерігається зменшення суми на 2%. У більше, ніж в половину знизилась сума емітованих єврооблігацій, а також зросли резерви під зобов'язання кредитного характеру, що пояснюється збільшенням суми кредитів клієнтам.

Структура активів Укрексімбанку за 2021 та 2020 роки зображені на рисунку 3.4 та рисунку 3.5 відповідно. Основні зміни сталися за рахунок збільшення частки кредитів клієнтів на 9% в активах, зменшення частки

інвестицій у цінні папери на 12%, зменшення частки грошових коштів та їхніх еквівалентів на 4%, а також збільшення частки інших активів на 4%.

Рисунок 3.4 – Структура активів Укрексімбанку за 2021 рік

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Рисунок 3.5 – Структура активів Укрексімбанку за 2020 рік

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Структура зобов'язань банку за 2021 рік зображено на рисунку 3.6, а структура за 2020 рік – на рисунку 3.7. Помітні зміни сталися у частці єврооблігацій, яка зменшилась на 7%. Частка коштів банків зменшились на 3%, а коштів клієнтів збільшилась на 5%. Частка субординованого боргу не змінилась.

Рисунок 3.6 – Структура зобов'язань Укрексімбанку за 2021 рік

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Рисунок 3.7 – Структура зобов'язань Укрексімбанку за 2020 рік

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Проведено коефіцієнтний аналіз за показниками звітності Укрексімбанку за 2020 та 2021 роки. Результат представлено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 Коефіцієнтний аналіз діяльності Укрексімбанку

Коефіцієнти	2021	2020	Середнє значення по ринку
Питома вага кредитного портфеля у структурі активів	36%	25,20%	27%

Продовження Таблиці 3.7

Коефіцієнти	2021	2020	Середнє значення по ринку
Питома вага основних засобів і нематеріальних активів у структурі активів	1%	1%	2,20%
Питома вага коштів населення у структурі зобов'язань	67,80%	63,32%	42%
Прибутковість активів за звітний період (ROA)	1,41%	-2,90%	1,90%
Прибутковість капіталу за звітний період (ROE)	21,76%	-54,03%	20%
Питома вага статутного капіталу у власному капіталі	365,94%	440,34%	228%

Джерело: складено автором на основі даних [30].

Показник питомої ваги кредитного портфеля у структурі активів визначає частку активів, яка приносить процентний дохід через кредитування клієнтів. Він розраховується як відношення суми кредитів та заборгованості клієнтів до суми активів. У 2020 році даний показник був на рівні 25,20%, у 2021 році – 36%. Тобто частка коштів, яка працює як кредити та формує дохідність банку, зросла.

Питома вага основних засобів і нематеріальних активів у структурі активів у 2020 році та 2021 роках була незмінною на рівні 1%. У порівнянні з середньоринковою часткою у 2,20%, показник Укрексімбанку є нижчим, отже, можна зробити висновок, що в банку дуже низький рівень непрацюючих активів.

Показник питомої ваги коштів населення у структурі зобов'язань дає можливість оцінити рівень залежності банку від поведінки фізичних осіб-вкладників. Від 2020 року цей показник зріс з 63,32% до 67,80%. Це означає, що надійність банку значно залежить від рішень фізичних осіб щодо вкладення коштів до цього банку.

Показник прибутковості активів відомий як ROA, характеризує масштаб прибутку залежно від вартості активів. Він розраховується як відношення прибутку або збитку після оподаткування до загальної вартості активів. У 2020 році показник був від'ємним, отже, мав місце збиток. У 2021 році показник склав 1,41%, що для банківського ринку є помірним показником.

Прибутковість капіталу (ROE) вираховується як відношення прибутку або збитку після оподаткування до загальної вартості власного капіталу банку. Даний показник вказує на масштабність прибутку відносно капіталу. Збитковість капіталу банку у 2020 році значно видно по значенню ROE. У 2021 році дана ситуація змінилась, показник став вказувати на оптимальний рівень прибутковості капіталу.

Питома вага статутного капіталу банку демонструє середньострокову прибутковість банку. Вона вираховується як відношення суми статутного капіталу до всієї суми власного капіталу. Середньострокова прибутковість банку є на високому рівні в обидвох роках.

Для фізичних осіб АТ “Укрексімбанк” надає можливість заощаджувати кошти на пенсію за рахунок вкладень на депозити. В залежності від наявної суми, її валюти та строку накопичень, можна обрати найбільш вигідний варіант депозиту [31]. Для цього скористаємось калькулятором депозитів від Укрексімбанку [32].

Для вкладника з умовами початкового депозиту 1000 гривень, щомісячними внесками у розмірі 1000 гривень на строк 370 днів не було підібрано відповідного депозиту, адже мінімальна сума депозиту має складати 5 тисяч гривень.

Отже, для вкладення коштів на депозитний рахунок у розмірі 5 000 гривень вкладнику необхідно самотійно відкладати впродовж 5 місяців по тисячі гривень. Після чого він може покласти кошти до банку з умовами:

депозит – 5 тисяч гривень, сума поповнення – 1 тисяча гривень, термін – 370 днів. У такому випадку банку пропонує покласти кошти на депозит “Зручний” зі ставкою 5,70% річних. З урахуванням сплати податків дана ставка складає 4,61. На кінець терміну депозиту після сплати податку вкладник отримає 16 498,56 грн, що є на 498,56 грн більше, ніж при самотійному відкладанні коштів.

Більш прибуткові депозити для можливості щомісяця вкладати по 1000 грн мають мінімальну суму початкового депозиту у розмірі 40 тисяч гривень. Тобто вкладник може спочатку накопичити цю суму за рахунок вкладень у менш прибутковий депозит, проте відповідний за фінансовими можливостями клієнта. Після чого змінити вид депозиту.

Для цього пропонується збільшити термін першого депозиту на строк 1000 днів (орієнтовно 2 роки та 9 місяців). Результатом буде отримання 40 881,20 грн з доходом у 2 881,20 грн. Після чого вкладник має змогу змінити депозит на більш прибутковий.

За умови, що початкова сума депозиту буде 40 881,20 грн, щомісячні внески становитимуть 1000 грн, а термін депозиту – 380 днів, вкладникові відкривається можливість переходу на більш прибуткові депозити. Найбільш оптимальним є депозит “Прибутковий строковий” зі ставкою 8%, а після вирахування податків – 6,44%. При максимально можливій для таких умов тривалість депозиту 410 днів, вкладник отримає 56 769,23 грн з доходом у 3 888,23 грн. Після чого можна знову переоформлювати той самий депозит.

Таким чином продовжуючи вкладення на депозити за ставкою 6,44% впродовж наступних 15 років, вкладник отримує суму 307 458 грн з доходом у 127 458 грн. Таким чином результат відкладень по одній тисячі в місяць при користуванні депозитами Укрексімбанку впродовж 18 років та 2 місяців вкладник отримує додатковий дохід у трохи більше за 127 тисяч гривень.

При продовженні депозиту на 9 років та 10 місяців замість 15 років, отримаємо прибутковість 168 035 грн. Разом із проміжком накопичення мінімальної можливої суми для внесення коштів на даний депозит з відповідними щомісячними вкладками отримуємо термін у 13 років. Такий проміжок було обрано для порівняння прибутковості вкладів при різних видах інвестування.

Вкладення на депозит є виключною відповідальністю вкладника, оскільки при знятті коштів з попереднього депозиту є високий ризик бажання витратити ці кошти, а не покласти на новий депозит. Тому такий варіант накопичень підходить не всім.

Ще однією послугою, за рахунок якої можна накопичувати кошти є купівля ОВДП. Банк пропонує дану послугу для клієнтів з орієнтованою прибутковістю у 11,50% при купівлі в гривні та 3,70% при купівлі у доларах чи євро на строк 1 рік. При зміні тривалості до максимального терміну 5 років дохідність збільшуватиметься. Вартість одного цінного паперу складає 1 000 грн. Рекомендований обсяг купівлі складає 1 мільйон гривень, 40 тисяч доларів та 30 тисяч євро.

За результатами купівлі ОВДП на суму 1 мільйон гривень на 5 років вкладник отримує 1 728 769,79 грн, що на 72,9% більше суми вкладення.

Отже, бачимо, що при довготривалих інвестиціях, час відіграє значну роль. Також на результат впливає дохідність інвестиції та її різниця з рівнем інфляції. Вкладаючи у Відкритий недержавний пенсійний фонд “Лаурус” вкладник має змогу зберегти кошти від їхнього знецінення. Максимально можлива вартість коштів за 13 років складатиме 362 495 грн. Вкладаючи кошти на депозит в Укрексімбанку за 13 років можна накопичити 168 035 грн, що є майже вдвічі меншою сумою від майбутньої вартості вкладених коштів. Тобто вкладення на депозит, хоч і є прибутковим, проте не забезпечує збереження коштів від знецінення. Прибутковість інвестицій в ОВДП є високою, проте поріг входження до

таких інвестицій не підйомним для пересічного українця, тому такий метод накопичення коштів як основний не може бути розглянутим.

3.2. Рекомендації оптимізації пенсійної діяльності фізичної особи в Україні

Розрахунки для визначення тривалості та необхідної суми вкладень для середньостатистичного українця з метою накопичення коштів для пенсії мають враховувати й стать вкладника. Дану необхідність створюють наступні статистичні показники: тривалість життя, вік виходу на пенсію.

Згідно зі статистичними даними Державної служби статистики за 2020 рік середня тривалість життя в Україні становить 71,35 року. Проте даний показник серед жінок та чоловіків помітно відрізняється. Так, коли середня тривалість життя чоловіків є 66,39 року, такий самий показник у жінок становить 76,22 року [33]. Отже, різниця у середньому віці в розрізі статей показує, що жінки живуть майже на 10 років довше за чоловіків.

Окрім біологічних причин, таку статистику підкріплюють наступні факти. Спосіб життя, слідування за здоров'ям, наявність шкідливих звичок – що є факторами, на які людина самотійно впливає. Проте важливим є й умови, у яких людина живе: наявність війн у країні, розвинутість медичної системи тощо. Ці умови диктуються більшою мірою країною проживання [34].

Також вплив має той факт, що жінки стали виходити на пенсію пізніше. Раніше пенсійний вік для жінок починався з 55 роки, коли зараз цей рівень такий самий, як в чоловіків: 60 років.

Відповідно до вищезазначених фактів можемо зробити висновок, що жінки виходять на пенсію у тому ж віці, що й чоловіки, проте живуть довше. Отже, жінкам необхідно врахувати, що при однаковому

накопиченні коштів з чоловіками, вони будуть отримувати менші виплати, оскільки вони розподілені на більш довгий час.

Для отримання такого ж рівня виплат у майбутньому, як у чоловіків, жінкам необхідно довше накопичувати та/або робити більші щомісячні або щорічні внески. Враховуючи те, що існує різниця між рівнем заробітної плати у чоловіків та жінок, ситуація для останніх є складнішою у питанні добровільного накопичення коштів для пенсії. Міністерство економіки України вказали на показник у майже 18% гендерного розриву в оплаті праці в Україні станом на перший квартал 2021 року. Також було вказано, що Міністерство працює над ініціативою проєкту по зменшенню даного показника [35].

Наявна наразі різниця у рівні заробітної плати між жінками та чоловіками на користь останніх, довша тривалість життя у жінок та однаковий вік виходу на пенсію змушують зробити висновок, що жінкам для рівної суми пенсійних виплат з чоловіками необхідно накопичувати більшу кількість років.

Проте реалії диктують умови, в яких складається ситуація, що жінка отримуватиме пенсію довше, але меншими сумами, у порівнянні з чоловіком. Отже, жінкам необхідно обирати варіанти накопичення, які мають більшу прибутковість у довготривалій перспективі. Чоловікам пенсійні виплати будуть коротший час, що дозволяє їм накопичувати кошти впродовж меншого періоду, ніж жінкам.

Залежно від того, скільки часу має вкладник до виходу на пенсію, його інвестиційна діяльність може змінюватись. Наприклад, вигідні варіанти інвестування, які приносять дохід лише у довгостроковій перспективі не підійдуть громадянам старшим за 50 років.

Довгострокові інвестиції будуть вигідними для вкладників, яким на момент початку інвестування є від 20 до 30 років, адже до виходу на пенсію у 60-річному віці, вони ще мають в запасі від 30 до 40 років. При

бажанні вийти на пенсію у віці 55 років можливість вкладення у довгострокові інвестиційні активи лишається.

До таких інвестицій можна віднести вкладення у страхування компанії, недержавні пенсійні фонди. Проте варто зауважити, що такі методи накопичення не можна повернути до настання передпенсійного віку, тому ці варіанти не підходять для тих, хто планує накопичувати нецільові заощадження.

Деякі з наявних методів пенсійного заощадження потребують значного стартового капіталу, проте є значно прибутковими. Наприклад, купівля ОВДП або придбання нерухомості. Прибутковість ОВДП є найвищою серед неризикових цінних паперів. Тому можна розглядати варіант до найранішого часу виведення коштів з НПФ зберігати їх на рахунку недержавного пенсійного фонду, а далі вивести всією сумою та покласти в ОВДП на 5 років.

Найраніше кошти можна виводити з НПФ за 10 років до настання пенсійного віку, отже в 50 років в Україні. За 5 років вкладення в ОВДП їхня сума збільшиться в більше, ніж в 1,5 рази. Далі цю суму можна розділити на дві частини: більшу знову вкласти в ОВДП для створення майбутніх накопичень. А решту покласти на банківський рахунок, як варіант на депозит, з якого поступово знімати гроші для проживання.

При вдалим ранішніх інвестиціях через певний час вкладник може придбати нерухомість, здача якої в оренду приносить пасивний дохід, який можна використати для створення майбутніх пенсійних заощаджень без їхньої завчасної витрати.

Для початкового накопичення коштів варто також розглядати варіантів депозитів, обирати який можна за його прибутковістю у довгостроковій перспективі.

Для тих, кому важко розпоряджатися великою сумою коштів через великий ризик їхньої завчасної витрати, найкращим варіантом буде від

самого початку вкластися у недержавний пенсійний фонд або страхову компанію, оскільки тоді вкладник не матиме прямого доступу до власних заощаджень, а в майбутньому зможе отримувати щомісячні виплати.

Для громадян, які планують починати створення пенсійних заощаджень у віці від 31 року до 40 мають в запасі близько 20-30 років. Даний проміжок часу дозволяє їм розглядати варіанти довгострокового накопичення, як вкладення коштів до НПФ чи страхової компанії. Проте можливість накопичити за рахунок самостійного вкладення в ОВДП потребуватиме більших вкладень, ніж при більш довгому накопиченні.

Оскільки в ОВДП самостійно вкладатися можна від достатньо великої суми коштів, то варіант вкладення у НПФ, які мають змогу інвестувати в ОВДП до 50% своїх активів, є оптимальним. Цим варто скористатися людям, які починають інвестувати у свою пенсію після 41 року, адже в них залишається менше 20 років до виходу на пенсію.

Менша тривалість накопичень змушує притримуватись більш консервативної інвестиційної стратегії. Для цієї мети найкраще підходить вклад коштів на пенсійний рахунок в НПФ. За можливості вкладник може обрати трохи пізніший вік початку отримання пенсійних виплат, що подовжить термін інвестування та примножить дохід. Проте дана рекомендація є індивідуальною.

Отже, можемо зробити висновок, що жінкам необхідно накопичувати довший проміжок часу, ніж чоловікам, через довшу тривалість життя та менший рівень заробітної плати. Чим старшим є вкладник на початку інвестування, тим менш ризиковим має бути його інвестиційний портфель. Починати відкладати на пенсію краще чим раніше, оскільки фактор часу здатен значно примножувати інвестиції навіть при малих внесках впродовж всього часу.

ВИСНОВКИ

Успішна пенсійна інвестиційна діяльність є важливою складовою фінансово стабільної майбутнього кожного громадянина. Можливість отримувати гідні пенсії наразі лежить на самих громадянах, адже солідарна система не може впоратись із наявним навантаженням, коли у майбутньому воно планує тільки збільшуватись.

Для цього людям необхідно розглядати альтернативні варіанти накопичення пенсійних коштів. Наразі існує низка варіантів інвестування з метою отримання прибутку у довгостроковій перспективі. Найбільш значущим з них є вкладення у недержавні пенсійні фонди.

Міжнародна практика доводить, що злагоджена діяльність держави та НПФ може забезпечити гідні пенсії громадянам. Проте найбільш успішні пенсійні системи світу мають працюючий другий рівень, тобто працюючий державний накопичувальний фонд, який зберігає індивідуальні пенсійні накопичення кожного.

В Україні діяльність НПФ не є широко відомою, що не дає можливість їм розвиватись. Проте їхня діяльність є важливою як для самого вкладника, так і для цілої країни. Діяльність НПФ здатна стимулювати економіку країни за рахунок довгострокових інвестицій у саму державу та її локальні підприємства.

У даній роботі було проаналізовано фінансову діяльність та результати інвестицій до Відкритого недержавного пенсійного фонду “Лаурус” та АТ “Укрексімбанк”. За результатами аналізу було зроблено висновок, що прибутковість НПФ є вищою за дохідність депозитних вкладів. Інвестування в НПФ допомогло зберегти вартість вкладених коштів у часі, незважаючи на те, що у деякі з досліджуваних років дохідність активів була нижчою за інфляцію.

Найбільш прибутковим варіантом накопичення коштів, який не несе ризиків, є ОВДП, проте поріг початкового інвестування у них є значно високим. Тому для громадян висунуто рекомендацію щодо вкладень в ОВДП через НПФ, які майже половину своїх активів можуть вкладати у них, за рахунок чого збільшувати свою дохідність, а отже і дохідність вкладників.

У розрізі статей довшою інвестиційною діяльністю варто займатись жінкам, оскільки їхня тривалість життя є довшою, від чоловіків на майже 10 років, вік виходу на пенсію є рівним, а рівень заробітної плати – нижчим, ніж в чоловіків.

Починати відкладати на власну пенсію рекомендується з якомога ранішнього віку. Це дає змогу, по-перше, вкладатися у довгострокові активи, які приносять прибуток за якомога довшого інвестування. По-друге, це дозволяє розглядати більше альтернатив для інвестування, серед яких і більш ризикові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шалієвська Л. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави. Львів, 2020. 198 с.
2. Грушко В.І. Пенсійна система. Київ, 2017. 368 с.
3. Які бувають відсотки за депозитними вкладками і від чого вони залежать? 2021. URL:
<https://www.universalbank.com.ua/blog/yaki-buvayut-vidsotki-za-depozitnimi-vkladami-i-vid-chogo-voni-zalezhat> – 1.2.1
4. "Дожити до пенсії". Як накопичити на старість. 2020. URL:
<https://suspilne.media/49904-doziti-do-pensii-ak-nakopichiti-na-starist/>
5. Облігації внутрішніх державних позик України. URL:
<https://mof.gov.ua/uk/ovdp>
6. Пенсійні фонди у світі. URL:
https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/pensiini_fondy_u_sviti.html
7. Пенсія та пенсійна система США. URL:
<https://migrant.biz.ua/ssha/zhittya-ssha/pensiia-v-ssha.html>
8. Total assets of pension funds in the United States from 2010 to 2020. 2022. URL:
<https://www.statista.com/statistics/421729/pension-funds-assets-usa/>
9. Gross domestic product (GDP) of the United States from 1990 to 2021. 2022. URL:
<https://www.statista.com/statistics/188105/annual-gdp-of-the-united-states-since-1990/>
10. Best Countries for Pensions and Retirement. 2021. URL:
<https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/042914/top-pension-systems-world.asp>

11. Пенсійна система України. URL:
https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/pensiina_systema_ukrainy.html
12. Пенсійна система України. URL:
<http://www.westinvestgroup.com.ua/ua/nederzhavne-pensijne-zabezpechennya/pensijna-sistema-ukrajini>
13. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV-ВР. Київ. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1058-15>
14. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 №1788-12. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>
15. Середній розмір пенсій в Україні становить 4370 гривень. 2022. URL:
<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3473717-serednij-rozmir-pensij-v-ukraini-stanovit-4370-griven.html>
16. Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: показники мінімальної зарплати і прожиткового мінімуму. 2022. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/549136.html>
17. Пенсійна система в Україні та світі: переваги та недоліки. Рекомендаційний покажчик літератури. ЗНТУ. Запоріжжя, 2014. 23с.
18. Дефіцит Пенсійного фонду за 2021 рік - 9,1 млрд грн. 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/defitsit-pensiynoho-fondu-za-2021-rik---91-mlrd-hrn>
19. Міністерка соціальної політики Марина Лазебна: про пенсійну реформу і запровадження накопичувальної системи. 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20328.html>
20. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-15. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>

21. Система недержавного пенсійного забезпечення. URL:
https://minjust.gov.ua/m/str_40557
22. "Закрити, гроші роздати". Що не так з недержавними пенсійними фондами?. 2019. URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2019/09/4/651242/>
23. Недержавний пенсійний фонд Лаурус. URL:
<https://ozoncap.com/ua/pensionnye-fondy/laurus/>
24. Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів у 2020 році. 2021. URL:
https://www.uaapf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=472:-2020-&catid=1:2009-09-24-10-44-06&Itemid=2
25. Інформація про діяльність ВНПФ Лаурус за 3 квартал 2021 року. URL:
<https://ozoncap.com/upload/iblock/0dc/0dca9b82eb6f89cb7d1c017d9b602eac.pdf>
26. Довідка про активи ВНПФ Лаурус за 30.04.2022. URL:
<https://ozoncap.com/upload/iblock/bc4/bc4782e433c9fd476b697c255bc6d8a4.pdf>
27. Пенсійний калькулятор ВНПФ Лаурус. URL:
<https://ozoncap.com/ua/pensionnye-fondy/pensionnyy-kalkulyator/>
28. Результати діяльності фондів (дохідність) за період з 2009 по 2021 рік. URL:
<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1iFGRZrGY5Zl8VWFW4DTdUaLc8BYdkfwfm1xpNqx7lN4/edit#gid=0>
29. Про банк Укрексімбанк. URL: <https://www.eximb.com/ua/bank/>
30. АТ “Державний експортно-імпортний банк України”. Звіт керівництва (звіт про управління). Річна консолідована фінансова звітність. URL:

<https://www.eximb.com/assets/files/download/a1-1-3-consolidated-fs-exim-2021-encrypt.pdf>

31. Депозити Укрексімбанку. URL:

<https://www.eximb.com/ua/business/pryvatnym-klientam/pryvatnym-klientam-depozyty/>

32. Калькулятор депозитів Укрексімбанку. URL:

<https://www.eximb.com/ua/business/pryvatnym-klientam/pryvatnym-klientam-depozyty/dodatkovy/calculat.html>

33. Народжуваність, смертність та середня очікувана тривалість життя.

URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/m&w/arh_nsotj_nas.htm

34. Чому жінки живуть довше? Вся справа в генах, але є ще дві причини.

2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47123795>

35. Мінекономіки ініціює зменшення гендерного розриву в зарплатах.

URL:

<https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c14f1962-0376-4426-a1d4-cfa0e8d16b43&title=MinekonomikiInitsiiuZmenshenniaGendernogoRozrivuVZarplatakh>